

הרב ראובן אוחנה

ברכת הגומל לחולי סרטן

ראשי פרקים:

- א. השאלה
- ב. ראיות שאין לברך
- ג. דחיית הראיות
- ד. הגר"ע יוסף
- ה. הסכנה בהגברת היאוש

א. השאלה

נדרשתי להתייחס לשאלה זו אודות מי שחלה/תה בסרטן ולאחר ניתוח להוצאת הגידול וטיפולים כימותרפיים התאפשר לה לחזור לסדר יום מלא בביתה והן בפעילות מחוץ לבית, ורצונה היה לעשות סעודת הודאה, ונשאלתי אם היא יכולה גם לברך ברכת הגומל, לאחר ששמעה שעל מחלת סרטן אין מברכים ברכת הגומל, כיוון שבד"כ או ברוב המקרים המחלה חוזרת.

ואכן כך גם ראיתי בתשובתכם ע"י רבני המכון מתאריך 24/4/2009 לשאלה מעין זו ותשובתכם היתה שאין לברך ברכת הגומל וצריכים להתפלל עבורה עד שתתרפא לגמרי, ואם ח"ו נשאר סיכון של התחדשות המחלה צריכים להתפלל שתשאר בריאה עד שהסיכון יעבור¹.

ב. ראיות שאין לברך

וכיוצ"ב ראיתי בעטרת זקנים (שו"ע סי' ריט סעי' ו) ד"ה ונכון שלא וכו', דעד ג' ימים יברך. אמנם לא כתבו מאימתי יברך, ונראה שאין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי, וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי, וכמו שכתוב במכילתא (שמות כא, יט) עה"פ אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו, וכן פירש"י שם. הרי כל זמן שאינו הולך על בוריו עדיין הוא בספק סכנה. וא"כ לענין ברכת הגומל אין הטובה שלימה כל זמן שלא נגמרה ואולי במה שתקנו לומר גמלני כל טוב, שפירוש הטוב הוא כולה ולא רובה. וכן אמרו חז"ל למה לא נאמר "כי טוב" ביום שני, לפי שלא נגמר וכו'. הרי שלשון טוב מורה על טובה שלימה שנגמרה בטובה ובמלואה, ע"ש. והובאו דבריו בבאר היטב, סק"י, ע"ש.

1. פרויקט השו"ת הבינלאומי לרפואה והלכה, מתי מברכים ברכת הגומל? תשובת הרב פרופ' א"ס אברהם בקישור: <http://98.131.138.124/db/showQ.asp?ID=5040>

כיו"ב ראיתי שביאר בספר מאור ושמם לגאון קלונימוס קלמן הלוי עפשטיין זצ"ל עה"פ (בראשית כט, לה), ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' ותקרא את שמו יהודה ותעמוד מלדת. זה לשונו: לכאורה יקשה על מה מרמזים שתי תיבות "ותעמוד מלדת", כי לכאורה המה מיותרים. והנראה דהנה הארבעה שצריכין להודות יורדי הים ואינך, הני דווקא אחר שכבר יצאו מן הצער ההוא אשר היו בו לגמרי, אז צריכין להודות לה', שקיבלו כל הטובה, היינו אחר שכבר עלה מן הים, והחולה כבר נתרפא לגמרי וכן כולם. וכן בכל ההצלות והישועות אחר שכבר יצא מן הצער שהיה לו, צריך להודות. וכן מרומז בגמ' (ברכות נד, ב) בפירוש ארבעה צריכין להודות מי שהיה חולה ונתרפא, מלשון 'ונתרפא' משמע לגמרי, וכן גבי אידך משמע שיצא מן הצער אשר היה בו ולא צריך עוד לטובה בזה. וזה מרומז בפסוק שלפנינו אחר שאמרה לאה הפעם אודה את ה' וקראה שמו יהודה לשון הודאה, ממילא הראתה בעצמה שכבר קיבלה כל הטובה בבנים ואינה צריכה עוד לטובה זו. על כן ותעמוד מלדת, עד אחר כך על ידי שנתנה שפחתה לאישה, נתן אלקים שכרה וילדה עוד אחר זה, וקל להבין עכ"ל. ואיני יודע אם מסברא דנפשיה קאמר, או שני נביאים נתנבאו בסגנון אחד. והוכיח עוד ממעשה דחוני המעגל (תענית כג) שהתפלל על הגשמים עד שירדו גשמים מרובים ולא היו צריכים להם עוד וביקשו ממנו שיתפלל שלא ירדו עוד, ואמר להם שיביאו לו פר הודאה רמז בזה שכבר יצאו מן הצער לגמרי, ונשלמה טובתם ואינם צריכים לה עוד וממילא נפסקו הגשמים. ע"ש.

ג. דחיית הראיות

ונראה לענ"ד דמלאה אין להוכיח מידי. דלא סלקא דעתין שלא תענש בעבור שהודתה לה' והיא תעמוד מלדת, אלא כמו שפירש"י שם שצפתה ברוה"ק שעתידים לצאת מיעקב י"ב שבטים מארבע אמהות וכשילדה בן רביעי אמרה כבר נטלתי יותר מכפי חלקי (שלשה בנים לכל אחת) וה' נעתר לבקשתה ותעמוד מלדת, ואולם רצונה היה ודאי ללדת עוד בנים ולכן נתנה שפחתה ליעקב וכו'. ואדרבה מוכח מזה שנתנה הודאה גם שהתכוונה ללדת עוד.

וגם מה שהביא מהמכילתא (שמות כא, יט) עה"פ אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו. זה לשון המכילתא שם: אם יקום והתהלך בחוץ. שומע אני בתוך הבית, ת"ל בחוץ. שומע אני אף בשווקים, ת"ל על משענתו, על בוריו, ע"כ. (וכן תרגם אונקלוס על בורייה). ובפירוש המלבי"ם (התורה והמצוה) שם זה לשונו: מתהלך מורה על הטיול הנה והנה, כמו מתהלך בגן לרוח היום, כמ"ש במדרש מקפץ ועולה מקפץ ויורד, ומ"ש על משענתו, אין לומר דוקא משענת דהא זה סימן חולשה כמ"ש עוד ישבו זקנים וכו' ואיש על משענתו בידו מרב ימים וכו'. הבחור על משענת בוריו וכוחו והזקן על מטהו

וכו', ע"ש. (וכמו שפירש"י שם ושפתי חכמים שם דאי משענתו ממש א"כ עדיין חולה ושמת ימות ע"ש). הנה מוכח לכאורה מהמכילתא דכל היכא שמתהלך על בוריו, היינו כבריא ולא נזקק להתהלך על משענת כחולה ואינו צריך להיות נסמך או להישען על חברו, אלא מתהלך כבריא ועומד על שתי רגליו ויכול ללכת הנה והנה, ועולה ויורד ומטייל בחוץ וכיו"ב, המורה על היותו בריא אולם. א"כ נראה שהוא הדין בנידון דידן כל היכא שהחולה קם ממיטת חוליו ומתהלך על בוריו וכו' ויכול לחזור לפעילות רגילה ולשיגרת יומו ומתפקד כרגיל יכול לברך ברכת הגומל אעפ"י שקיים חשש שמא תחזור אליו המחלה ב"מ. וכן כל פעם שלאחר סידרה של טיפולים הוא מסוגל לחזור לפעילות רגילה ולשיגרת יומו, יכול לברך ברכת הגומל.

וכיו"ב ראיתי להגרא"י וולדינברג בשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סימן י"ח אות ח' שנשאל בדין ברכת הגומל בנוגע לחולה נפש שנתרפא שראה לרב אחד מגדולי הרבנים בא"י שכתב שיתכן לפטור אותו מטעם שאין רפואתו ברורה שעלולה לחזור אליו מחלתו הקודמת ונמצא שעדיין לא נתרפא. אבל כל שברור לנו שהמחלה לא תחזור, מן הדין שיברך.

אך לו לא סבירא ליה הכי וכתב: "דאין הפרש בזה אם המחלה לא תחזור אליו עוד לבין היכא שעלולה עוד לחזור ח"ו ובכל פעם שניצול מזה ושב לאיתנו וצלילות דעתו צריך לברך הגומל. ומהאמור נידון גם בהתקפי לב, כליות, מרה וכדומה שבא ע"י כך לידי סכנה וניצול מזה שצריך לברך הגומל, ולא משנה מה שלדברי הרופאים עלולה המחלה חלילה לחזור מידי פעם ולקבל עוד התקפים. ובכל פעם שניצול מזה ויוצא מכלל סכנה צריך לברך ולהודות לה' על הנס שרחמוהו מן השמים וניצול. עכ"ל. לפי זה נראה שהוא הדין גם בנידון דידן, אדם שחלה במחלת הסרטן ב"מ, כל פעם שניצול צריך לברך. ואף גם אם אין שני המקרים דומים או שונים מ"מ חדא סברא היא.

ד. הגר"ע יוסף

ופעם קראתי על מקרה שהגרע"י זצ"ל נשאל לפני חמש עשרה שנה ע"י אחד שהיה חולה סרטן מתי הוא יכול לברך הגומל והשיב לו שהוא יכול לברך רק כעבור חמש שנים לאחר שהבריא וכך היה וכעבור חמש שנים עשה סעודת הודיה וברך הגומל. ואם הסיפור הזה נכון יש לכך בסיס שאם תוך שלש שנים ישנה אבחנה מוקדמת שמראה שהמחלה חזרה כנראה שאין מוצא רח"ל. ואולם התפיסה או הגישה שהיתה מקובלת בעיקר ביחס לחולי סרטן לאופן הטיפול היתה מספר מוגבל של טיפולים כימותרפיים שניתנו לכלל החולים שלא הטיבו עם כולם. אבל כיום ישנן שיטות ודרכי טיפול וריפוי שונים במחלת הסרטן המותאמות באופן אישי ואינדיבידואלי לכל חולה וחולה לפי בדיקות גנטיות המאפשרים לרופא לתת לחולה את הטיפול

היחודי המותאם לו באופן אישי, ובמקרים מסוימים אף להשיג שליטה לתקופות זמן ממושכות וגם שנים ארוכות במחלה. ומדוע לא יברך ברכת הגומל ויודה לה' יתברך שניתנו לו עוד שנות חיים לחיות בחיק משפחתו ואוהביו. האם אין כאן מקום להודות לה' ויתפלל לביטול רוע הגזירה, וירחמוהו מן השמים ויוסיפו לו עוד שנות חיים ותעלה ארוכה למחלתו. וכבר היו דברים מעולם וחולים שחלו בסרטן המשיכו לחיות עוד שנים ארוכות כנגד כל דברי הערכת ותחזית הרופאים. העקרון שצריך להיות ולהנחות מתי לברך הגומל הוא המצב העכשוי, ולא מה שעלול להיות בעתיד. וכמו שכתב הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"י, ה"ד) זה לשונו: הגיעה אלי טובה או ששמע שמועה טובה אעפ"י שהדברים מראים שטובה זו תגרום לו רעה מברך הטוב והמטיב. וכן אם נגעה אליו רעה או שמע שמועה רעה אעפ"י שהדברים מראים שרעה זו גורמת לו טובה מברך דיין האמת. שאין מברכין על העתיד להיות אלא על מה שאירע עתה, עכ"ל. וה"ה בנידו"ד. שאם עתה הוא מתהלך כבריא ומתפקד כרגיל יברך הגומל ויתן הודאה לה' על כל החסד שגמלהו עד עתה. ויתפלל על העתיד.

אבחנה כזאת קיימת גם בהלכות שבת שלא גזרו על לקיחת תרופות או לעשותן בשבת משום "שחיקת סממנים" אלא לחולה שיש לו איזה מיחוש בעלמא אבל מתהלך הוא כבריא, ולא לחולה בכל גופו או נפל למשכב אז מותר לו לבלע לו תרופות כדי להקל על חוליו או כאביו (שו"ע ס' שכ"ח סעי' לז ומ"ב שם ס"ק קכא ע"ש). הראת לדעת שיש מושג שאדם נחשב מתהלך כבריא, למרות שסובל מאיזה מיחוש באבריו ולכן גם בנידו"ד אעפ"י שאפשר שהמחלה עלולה לחזור אם הוא מתהלך כבריא וכו' צריך לברך הגומל.

ה. הסכנה בהגברת הייאוש

כשאומרים ומורים לו שלא יברך ונותנים לו תחושה ומחזקים בו את ההרגשה שהמחלה עלולה לחזור, גורמים לו להתייאש חלילה ממחלתו ומתוחלת וארוכה למחלתו, ולקבוע בנפשו דימוי של חולה מסוכן תמיד, דברים אלה אינם מועילים כלל לרפואתו.

לכן יברך הגומל בשם ומלכות ואין כאן שום ברכה לבטלה גם לדעת הסוברים שלא יברך, שכן ברכה זו היא על דרך ההודאה, וברכה זו נתקנה במקום קרבן תודה כפי שהובא בטור שם. וכמו בקרבן תודה אם רצה להביא קרבן תודה הרשות בידו להביא, או אם נדר להביא חייב להביא, והכא נמי אם רצה לברך אין למנוע ממנו לברך.